

KARAMANLICA BİR NEVŞEHİR SALNAMESİ'NE (1914) GÖRE HACI BEKTAŞ VELİ DERGÂHI

Mustafa KILIÇARSLAN*

Öz

Anadolu'nun özellikle iç ve orta kesimlerinde yaşayıp Ortodoks Hristiyan inancını benimseyen Karamanlı Ortodoks Türkler, Grek alfabesiyle Türkçe yazıyorlar ve Türkçe konuşuyorlardı. Nüfus mübadelesine kadar devam eden bu süreçte birlikte yaşadığımız ve Türk kültürüne ait çok şeyler paylaştığımız bu insanlar yaklaşık bin yıldan beri Anadolu'daydı. Dinî farklılıkları olsa da aynı coğrafyayı paylaştığımız Anadolu Hristiyanlar ile ortak yönlerimizin olması yanında birbirimizin yaşayış ve inanışlarından etkilenmemiz de yadsınamayacak bir durumdur. Bu bağlamda dünyaya mal olmuş olan Hacı Bektaş Veli hazretlerinin de tarihi süreçte birlikte yaşadığımız Ortodoks Hristiyanlar üzerinde etkileri görülmektedir. Bu çalışmada öncelikle Bektaşilik ve Hristiyanlık ilişkisi üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Daha sonra 1914 yılına ait Grek harfleriyle Türkçe yazılmış Karamanlca bir salnamenin bir Hristiyan'ın gözüyle anlatılan Hacı Bektaş Dergâhi ile ilgili bölümü ele alınmıştır. Burada söz konusu bölümün Latin alfabesine aktarılmış şekliyle birlikte tıpkıbasımı yer almaktadır. Ayrıca salnamedeki o döneme ait fotoğraflar türbenin içindeki camiye, türbenin dışındaki kabristanı, kazan odasını, aslan ağızlı çeşmeyi göstermesi açısından tarihi bir vesika hükmündedir. Çalışmanın sonuç bölümünde Bektaşilik-Hristiyanlık ilişkisinin bir başka yönü ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karamanlca, Salname, Ortodoks Türkler, Hacı Bektaş Veli Dergâhi

HACI BEKTASH VELI DERVISH LODGE ACCORDING TO A NEVSEHIR ANNUAL (1914) IN CARAMANIAN LANGUAGE

Abstract

The Caramanian people who believed in Orthodox Christianity faith and lived in central Anatolia thorough the history, spoke and wrote Turkish with Greek alphabet. These people lived with Turkish and shared many things belonging to Turkish culture for almost a thousand year until the population exchange. In addition to having common characteristics that we have with these Anatolian Christians with whom we shared the same geography despite having different religious belief, it is an undeniable fact that we were affected from each other's ways of life and beliefs. In this respect, the effects of Hacı Bektash Veli, an international figure now, can be seen on Orthodox Christians that we used to live together in the his-

* Yrd. Doç. Dr., Fatih Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul/Türkiye, mkilicarслан@fatih.edu.tr
DOI:10.12973/hbvd.73.141

torical process. This study first attempts to focuses on the relationship between Bektashism and Christianity. Then, the study deals with the section of annual of 1914 in Caramanian language, which is Turkish in Greek alphabet that tells about Hacı Bektash Dervish lodge from a Christian perspective. Facsimile of the aforementioned section along with its form translated into the Latin alphabet is available here. Furthermore, photographs in the annual have the status of historical documents as they show the mosque in the shrine, graveyard outside the shrine, boiler room, lion-mouthed fountain. In the conclusion part of the study, a different aspect of Bektashism-Christianity relationship is manifested.

Key Words: Karamanlides Language, Annual, Orthodox Turks, Hacı Bektash Veli Dervish Lodge

Giriş

Grek alfabesiyle Türkçe yazan ve konuşmalarında da Türkçeyi kullanan Karamanlılar, Osmanlı imparatorluğu içinde Hristiyan olmalarıyla Müslümanlardan, Ortodoks olmalarıyla Katolik ve Protestanlardan ayrıca Anadolu'da yaşayıp Anadolu oldukları için de Yunanistan'daki Rumlardan farklıdır. Karamanlıların kökeni konusunda ortak bir görüş yoktur. Kökenleri hakkında ileri sürülen görüşlerden biri, Karamanlıların aslen Rum oldukları ve Batı Anadolu'daki Rumca konuşan Ortodoks Hristiyanlardan uzak kaldıkları için Türkçe konuşmak zorunda kaldıkları yönünde bir görüş varken, diğeri de Karamanlıların aslen Türk oldukları ve Bizans ordusunda paralı asker olarak görev yapmalarından dolayı Hristiyanlığı benimsemiş oldukları şeklindedir (Balta, 1990: 82-83). Son yıllarda Yunanistan'daki Karamanlılar hakkında alan çalışması yapılarak hazırlanan bir çalışmaya göre Karamanlılar, inanış olarak Yunanlı Ortodokslara benzeseler de sosyo-kültürel bakımından Türk Müslüman komşularına daha çok benzemektedirler (Anzerlioğlu, 2009:176).

Anadolu'daki Karamanlılar Nüfus Mübadelesi'nde dinlerinden dolayı Rum milletinden sayılmışlar ve Yunanistan'a gönderilmişlerdir. Bugün Yunanistan'ın değişik şehirlerinde yaşayan Karamanlıların nüfusu tam olarak bilinmemekle birlikte 1950'li yıllarda bir milyon civarında olduğu tahmin edildiğine göre (Eckmann, 1988: 89) bugün birkaç milyona ulaşmış olmalıdır.

1. Bektaşilik-Hristiyanlık İlişkisi

Türklerin 10.-12. yüzyıllar boyunca Anadolu'ya göç etmesinden sonra Müslüman Türklerle yerli Hristiyan halk arasında dini anlamda birtakım etkileşimlerin olduğu muhakkaktır. Bu bağlamdaki etkileşimin en önemli örneği Saint Georges (Aya Yorgi) kültürüdür. Bugün Anadolu'da Hızır ve St. George için baharın gelişi kutlanmakta ve bu iki insan birbiriyle özdeşleştirilmektedir. Anadolu'nun birçok bölgesinde Müslümanlar ve Hristiyanlar aynı azizlere saygı duyabilmekte, aynı dinî mekânlarda bir arada ibadet edebilmekte ve aynı bayramları kutlamaktadırlar (Türk, 2010: 138).

Bu etkileşim genel anlamda iki toplum arasında olmakla birlikte bir kısım Hristiyanlar ile özellikle Müslüman Alevi-Bektaşiler arasında daha kuvvetli olmuştur.

Osmanlı Devletinde Bektaşi dergâhlarının, özellikle de bir merkez olması sebebiyle Hacı Bektaş Veli Dergâhının büyük önemi vardır. Hacı Bektaş Veli Dergâhı, Hacı Bektaş'ın ölümünden sonra da önemini artırarak devam ettirmiş hatta sadece Müslümanların değil gayri Müslimlerin de gelip ziyaret ettikleri, gelemeseler dahi Hacı Bektaş ve müritlerinden dolayı saygı duydukları bir yer olmuştur.

Hacı Bektaş Veli çok geniş toplulukları etkilediği gibi bu etki kendisinden sonra da etmiştir. Biraz önce de ifade edildiği gibi, bu tesir sadece Müslümanlarla sınırlı olmayıp Hristiyanları da içine almaktadır.

Crowfoot, Alevi-Bektaşi zümresine Hristiyan toplulukların ilgi gösterdiklerinden bahsetmiştir (Crowfoot, 1900:305). 14. ve 15. yüzyıllarda Bizans sınırlarındaki eyaletlerde fetihlerle birlikte Hacı Bektaş ve akabinde müritlerinin hem mevcut Türk topluluklarına hem de Hristiyanlara İslâm'ı anlatma faaliyetleri görülmektedir. Vilayetname'de geçen bir bölümde Bektaş'ın Kapadokya'nın bir Yunan köyündeki Hristiyanlara yardımı esnasında meydana gelen bir mucizevi olay anlatılmaktadır. "Efendi, Kayseri'den Ürgüp'e giden yoldan, Sinasos adında Hristiyan bir köye varır. Hristiyan çavdar ekmeği pişirmiştir. Onların arasında kafasında bir sepetle bu ekmeği taşıyan bir kadın, Efendi'yi görür görmez sepeti indirir: 'Ooo derviş!' der, 'Bir parça ekme alın. Bizim toprağımızda buğday yetişmez. Bundan çekinerek reddetme.' Bu sözü duyan Efendi açıklar: 'Bundan böyle burada, çavdar tohumu bollaşsın ve ondan çokça buğday ekini yetiştirsin. Biraz hamurla bir sürü ekme elde edin.' der. Bu köyde şimdi bile çavdar ekilip buğday biçilir. Biraz hamur bir fırına koyulup iri bir ekme olarak geri çıkarılır. Bu nedenle bu köyün Hristiyanları her yıl bağış adaklarını yerine getirmek ve şenlikler yapmak için bir araya gelirler ve hacı olma için Efendi'nin yanına giderler (Balivet ve Yalçın, 2010: 153). Bu anekdotta Hristiyan topluluğunun saygı ve hayranlığını görüyoruz. 19. yüzyılın sonlarında bile Hacı Bektaş Tekkesi hala Hristiyanlar tarafından ziyaret edilen bir mekândır.

Bektaşiliğin kuşatıcı hoşgörü anlayışı, her türlü duygu, düşünce ve inanişe kucak açmayı içermektedir. Bu evrenselliğin cezbettiği birçok Hristiyan olmuştur. Osmanlı döneminde artarak devam bu durum tarikat mensuplarının gayrimüslimleri İslâm'a döndürme çabalarıyla uzun yıllar devam etmiştir (Balivet ve Yalçın, 2010: 155).

Karamanlıca Nevşehir Salnamesi (1914)

Farsça yıl anlamına gelen “sal” kelimesi ve mektup, kitap anlamına gelen “nâme” kelimelerinden oluşan salname, muayyen mevzulara dair yıldan yıla çıkarılan dergi, kitap vb. ifade etmektedir (Devellioğlu, 2003: 917).

Bu tarz yayınlardan biri Karamanlıca Nevşehir Salnamesi'dir. Anadolu'da yaşayan Ortodokslar için yayınlanmış olan bu çalışmanın giriş kısmında salname çıkarmanın önemi anlatılmıştır. Burada metnin neden Rumca değil de Türkçe yayımlandığını soranlara yine Salnamede cevap olarak Anadolu Hristiyanların Yunancayı bilmediği ifade edilmiştir. Bazı Karamanlıların kendilerinin okumayı sevmediği gibi çocuklarının -özellikle de kız çocuklarının- da okumasını istemediği söylenecek bir milleti saadete götürecektir vasıtaların terbiye-i milliye, terbiye-i mezhebiye, terbiye-i vataniye ve terbiye-i içtimaiye olduğu açıklanmıştır. Buradaki millet kelimesi ait olunan dini topluluğu belirtmektedir (Balta, 1990: 82-83).

Söz konusu Grek harfli Nevşehir Salnamesi 1913'te İstanbul'da basılmıştır. 1913 yılı basımı olup 1914 yılı Nevşehir Salnamesi adını taşıyan bu eserde girişten sonra Nevşehir ve çevresi olmak üzere Osmanlı Devleti ve Rum halkının genel durumundan söz edilmiştir. Eserin Nevşehirliilerin Papa Yorgios Cemiyeti tarafından Rum mektepleri menfaatine neşrolunduğu yazmaktadır. Salnamenin Karamanlılar için yazılmış olduğu eserin kapağındaki “Anadolu Rumlarına mahsus ilmi, edebi, fenni, musavver” ifadelerinden anlaşılmaktadır. Konstantinopolis'te (İstanbul) basılan eser, 303 sayfadan oluşmaktadır:

1.1. Salname'nin Hacı Bektaş'la İlgili Kısmı

HACI BEKTAŞ'A BİR SEYAHAT

“Küçüklüğümde, Hacı Bektaş'ta kulakları küpeli dervişler olup muhteşem tekke ve saraylarda oturduklarını Çelebi namındaki şeyhlerin yalnız bir elini görmeye nail olabilmek için ta uzak mahallerden gelen ziyaretçilerin yüzlerle lira verdiklerini işitirdim. Bu kadarlık malumat genç hayalimde nice tasvirat¹ teşkil eder, hatta o sırada okuduğum bin bir gece hikâyelerinin tekmi² garip ve hayali saraylarını tecessüm³ ettirirdi. Birisinin Hacı Bektaş'ı ziyaret ettiğini işitem hem yanına gidip birçok izahat⁴ alırdım. İşte bu merakın bende bıraktığı tesir iledir ki Hacı Bektaş'a gidebileceğim ilk fırsattan istifade ederek Nevşehir'den iki cebelle⁵ beraber hareket eyledim.

Hacı Bektaş, Nevşehir'in şimal⁶ cihetinde ve takriben 6 saat mesafesindedir. Takip ettiğimiz yol hoş ve güzel manzaralı, bahusus⁷ Arabusun'a⁸ kadar iki cihetli bağ ve bahçelerle muhattır⁹. Yolda o aralıkta bulunup karpuzları ile meşhur Çat karyesinden¹⁰ karpuz yüklü merkepleri ile Nevşehir'e ve sair civar kasabalara satmak için giden Çatlılardan hemen başka şayan-ı zikr¹¹ bir şeye tesadüf olunmaz. Arabusun'dan yarım saat mesafede Kızılırmak akıyor. Irmağı geçmek oldukça güç-

çedir. Zira köprü bulunmadığı gibi kayık vazifesini gören teknelere binmek emin değildir. Yazın su azaldığından geçitlerden araba ve at ile geçmek kabil oluyor ise de bazı defa araba yolcuları soğuk su banyosu almaya mecbur oluyorlar. Irmağın öte cihetinde kısa bir ovalıktan sonra Hacı Bektaş'a kadar dağlıktır. Yolda ziraat ve bağcılık ile temin-i maişet¹² eden bir kaç köy ile ezmine-i kadimeden¹³ kalma örenlere¹⁴ tesadüf olunur. Dağda kesretle¹⁵ berrak su pınarları güzel çayırık ve ağaçlıklar vardır. Hemen her çayırıkta koyun ya inek sürüsü ile bir çobana rast olunur. Bunlar kasabalardan uzak buldukları için geçen yolculardan tütün, sigara kağıdı ve kibrit istemekte kusur etmezler.

Aralarda Kızılbaşlar ile meskun¹⁶ köyler ilk nazarda mamuriyeti¹⁷ ve tarlalarının hüsn-i timarı¹⁸ ile diğer köylerden suhuletle¹⁹ tefrik²⁰ olunur. Yazın en sıcak saatlerinde bile o yüksek mevkilerde latif latif esen rüzgar ile seyyahın etrafını ihata²¹ eden mehasin-i tabiiyenin²² manzara-i fevkaladesi²³, en mağmum²⁴ kalpleri bile teskin ve teselliye muktedir²⁵.

Hacı Bektaş'a yaklaşırken en evvel göze çarpan türbenin yeşil kubbesi, ve daha yakın geldikçe köyün gayetle çok olan harmanlarıdır. Zira Hacı Bektaş gibi 300 haneli köyün bu kadar mahsul yetiştirmesi insanı hayrette bırakır. Filvaki Kızılbaşlar gayet çalışkan oldukları gibi, son derece halim, ahlaklı, sakin ve misafirperverlikleri ile meşhurdurlar. Köyün evleri kerpiçten mamul²⁶ olduğu vechle²⁷, manzara-i haricesi²⁸ bizzat şirin olamaz ise de sokakları diğer Türk köylerine nispeten temiz ve daha canlıdır. Çünkü güzellikleri ile meşhur Kızılbaş hanımları yüzlerini saklamayıp yolda ve çeşmelerde serbest dururlar. Evlerine misafir geldiğinde Hristiyan evlerinde olduğu gibi sofrayı hane sahibesi kendisi getirir ve misafirlerle beraber oturur konuşurlar.

Gelen ziyaretçiler köyün takriben ortasında bulunan tekkeye nazil olur. Tekke Hacı Efendi namında bir baba (igumenos²⁹) tarafından idare olunuyor. Nezareti altında alelhusus³⁰ 50-60 kadar derviş bulunup tekkenin temizliğine ve gelen ziyaretçi ve misafirlerin istirahatına dikkat ederler. Tekkenin idare-i maliyesi³¹ Hacı Bektaş ile etrafında 21 pare³² köyün aşar³³ parası, tekkeye ait bağ ve tarlaların varidatı³⁴ ve gelen ziyaretçiler tarafından bırakılan hediye ve inat³⁵ ile temin olunuyor. Bir de Hacı Bektaş'a 4 saat mesafede bulunan Tuzköy memlehasından³⁶ senevi³⁷ 825 kilo tuz tahsisat³⁸ olarak gönderilir.

Bektaşiler tarikası 1260 senesinde Sultan Orhan devr-i saltanatında³⁹ Yeniçeri askerinin ihdasından⁴⁰ az zaman evvel tesis etmiştir. Sultan-ı müşarunileyh⁴¹, biraderi Alaaddin ve meşhur Kara Halil Cendereli ile bil-istişare⁴² Amasya kurbunda⁴³ Suluca'ya gelerek Hacı Bektaş Veli'yi ziyaretle yeni tesis ettikleri ocaktan bir kaç asker huzuruna çıkarmış ve bunları mübarekleyerek bir isim ve bir de sancak vermesini rica etmiş. Hacı Bektaş Veli, hırkasının kolunu genç bir neferin başına vaz ile dua ederek ocağın parlak istikbalini ve liyakati ile kesp⁴⁴ edeceği şan u şöhreti haber vermiş ve ismine Yeniçeri koyarak sancak olmak üzere al renk üzere bir hilal ile halife Ömer'in iki ağızlı hançerini tayin etmiş.

Binaenaleyh bütün Yeniçeriler Bektaşî tarikasına mensup idiler. Dervişlerin şeyhi 99. alayın kumandanı bulunduğu gibi, 8 bektâşî dervîş Yeniçeri kışlalarında suret-i daimede⁴⁵ bulunarak gece gündüz ocağın muzafferiyeti ve devletin ikbal⁴⁶ ü saadeti için dua ederlerdi.

Bektâşîlerin nizamları pek sıkıdır. Dervîşin biri amirinin huzuruna geldiği zaman el göğüste durur ve emrini dinledikten sonra cevaben “eyvallah” diye temenna⁴⁷ ederek çekilir ve hemen emrin ifasına çalışır. Bir kimse dervîş olabilmek için evvel emirde evlenmeyeceğini vad ve temin ettikten sonra uzun müddet birçok tecrübelerden geçer ve ancak hüsn-i ahlak⁴⁸ sahibi olduğunu göstermekle kabul olunur. Dervîşlerin her tekkede veya her bağda bir amirleri olup ona baba tesmiye⁴⁹ ederler. Baba sağ kulağında halka şeklinde bir küpe ve diğer dervîşler kırmızı yeşim taşından mamul küpe takınırlar. Elbiseleri entari ile hırkadan ibaret olup başlarında tekkede kendileri imal ve taç tesmiye ettikleri beyaz keçeden bir nev⁵⁰ külah ve üzerinde tülbentten bir sarık koyarlar. Her dervîşin göğsünde boğazında asılı yeşimden mamul yıldız şeklinde bir teslim taşı ve kuşaklarında birer nifir taşı bulunur.

Tekkeye girdiğimiz zaman saat alaturka 6 idi. Atlarımızı bağlayarak bize bir oda gösterdiler. Odaların tavanı alçak ve tabanı toprakla döşenmiş ise de gayet temiz ve köşelerinde güzel halılar ile döşenmiş iki sedir vardır. Odaya girdiğimizde tayıncı tabir olunup misafirlere oda veren ve tayın⁵¹ getirmeye memur bir zat elinde bir testi ile içeri girdi ve bizim yemek yemeğe hazırlandığımızı görünce, “Af edersiniz, efendiler, ben size yemek getirecektim, fakat tayın zamanı geçti.” dedi. Ve çıkararak az sonra büyük bir tepsi ile ekme getirdi. Ekmeğin gösterişi beyaz değil ise de gayet lezizdir.

Bu ihtiyacı gördükten sonra tekkeyi gezmeye çıktık. Tekkenin arsası pek geniştir. Dışarıda bir avlu vardır ki etrafında misafir odaları ve diğer cihetinde de ahırlar mevcuttur. İkinci avluda büyük bir havuzla, taştan mamul aslan ağzından su akan çeşme vardır. Burada da dervîşlerin kaldıkları odalar ile kazan odası mevcuttur. Üçüncü avluda türbe ile büyük kabristan vardır. Çelebi efendisine mensup zevat buraya defnedilir. Türbe iki gözden ibaret olup, biri yegane⁵² bir pencereden hafifçe tenvir⁵³ olunur mescittir; diğeri karanlık olarak Hacı Bektaş Veli'nin kabrini muhtevidir⁵⁴. Kabrin etrafı şamdanlar ile dolu olup, ziyaretçiler bunlara para bırakırlar.

Zikrettiğimiz kazan odasında, senede bir defa kendi başına kaynayan kazan vardır ki, Kızılbaşlar bunda pişen pılavı yediklerine birçok hastalıktan şifa buldukları itikadındadırlar. Bu avluda bulunan dervîş odaları dahi misafir odaları şeklinde ve gayet temiz olup girdiğimizde duvarlarda asılı envai hançerler, ucu milli veyahut topuzlu değnekler ve geyik boynuzundan mamul bir nev kavallar gördük. Yanımızda bulunan dervîşten öğrendiğimize göre tekkeye gelen her dervîş yani sıla memleketinden böyle bir şey getirip tekkeye bırakmış.

Tekkeyi gezdikten sonra, Baltamini denilen başa gittik. Burada bulunan baba bizi büyük ikramlar ile kabul edip, Hacı Bektaş Veli'nin omzunun değmesi ile çöktürdüğü duvarı ziyarete götürdü. Burada dahi bulunan tabaklara ziyaretçiler para bırakıyorlar. Burada, babanın dervişler ile gayet temiz ve mükemmel Rumca lisanında konuştuklarını kemal-i istiğrable⁵⁵ işiterek hikmetini sual ettiğimde kendisinin an-asıl⁵⁶ Yanyalı ve arkadaşının Giritli olduğunu ve Türkçeyi iyi bilmeyip Rumca tekellüm⁵⁷ ettiklerini söyledi. Bağ geçtiğimiz esnada tekkenin kapanmak vakti yaklaştığından oraya avdet⁵⁸ eyledik. Tekkenin kapısı sabahleyin erken açılarak akşam saat 12'de kapanıyor. Odamıza gelmemiz akabinde tayınımızı getirdiler: Çoğça ekmele ile açlık çorbası ve bulgur pilavı. Tekkeye gelen ziyaretçilere akşam sabah böyle tayın verildiği gibi hayvanlarına dahi 3 gün meccanen⁵⁹ yem veriliyor.

Sabahleyin erkenden kalkarak atlarımıza rakiben⁶⁰ tekkeneden çıktık ve Hacı Bektaş Veli'nin elinde bir yılan kamçı ve bir aslan üzerine binmiş olduğu halde kendisini ziyarete gelen Molla Celaleddin Rumi'nin istikbaline⁶¹ çıktığı bir divanı ziyaret için köyün diğer ucuna gittik. Buradan geldiğimiz yolu terk ile Topain⁶² namındaki bahçeyi ziyaret eyledik. Topain bahçesi, Anadolu'da emsali nadir bulunan bir bahçe olup Çelebi efendi hazretleri yazın ailesi ile burada oturuyorlar. Bahçeye nazil olduğumuzda aynı izzet ve ikramla kabul ederek bizi etrafı güzel bir çayırılık ve ağaçlarla muhat bir havuzun yanına götürdüler. Orada büyük bir masa bulunuyordu. Az sonra sandala, yatak, yastık ve üzerinde bir bardakla su dolu testi bulunarak bir masa getirerek kahve ikram ettiler. Biraz istirahatından sonra Çelebi efendinin ziyarete nail olduk.

Çelebi efendi, uzun boylu, şişmanca, çok yakışıklı ve gayet nazik bir adamdır. İki zevcesi vardır. Ailesi yeğenleri ile kalabalıklı cariyelerden mürekkaptir⁶³. Bu aileye mensup kızlar yalnız kendi aileleri dâhilinde izdivaç ettiklerinden çok defa bekâr olarak ölüyorlar. Zaten son derece fazıl⁶⁴ olan Çelebi efendi, Kızılbaşlar indinde⁶⁵ büyük bir hürmet ve nüfuzu⁶⁶ haizdir⁶⁷. Yalnız bir elini görebildiklerinde cenneti kazanacaklarına itikat ediyorlar. Binaenaleyh⁶⁸, Arnavutluk'tan ve dünyanın her bir köşesinde bulunan Kızılbaşlar, onu ziyarete gelerek elini ayağını görmek için yüzlerce lira veriyorlar. Hatta bazıları da efendiyi görebilmek için evinde 7-8 sene hizmet ediyor.

Bu ailenin esas-ı aslı anlaşılammıştır. Kendilerince son derece sır tutularak, umumen⁶⁹, ilk cedleri üfleme ile meydana geldiği söylenir. Bektaşilerin ifadesine göre ise, Çelebi Efendinin ailesi, evvelce akime (kısır) olduğu halde Hacı Bektaş Veli'nin açtığı bir yaradan bir kadeh kan içerek hamile kalan bir kadının tevli⁷⁰ ettiği erkek çocuğun nesliymiş ve Kızılbaşların da buna itimadı vardır.

Bu rivayetin, el yevm⁷¹ Kızılbaşlar indinde cari⁷² olan bir adetle münasebeti olduğu görünür. Bektaşi dervişleri sağ kulaklarında yeşimden bir küpe taktıklarını söylemiştik. Taşı kulaklarına yerleştirmeksiz⁷³, evvela bir iğne ile deldikten sonra, yuvarladıkları bir mum parçası ile deliği tedricen⁷⁴ genişleterek açarlar. İşte kan

ile yoğrulan bu mum parçalarını kemal-i dikkatle⁷⁵ muhafaza ederek, bir vakit Hacı Bektaş Veli'ye bazı köylülerin yemek vermekten imtina⁷⁶ ettiklerinden dolayı teediben⁷⁷ taşa tebdil⁷⁸ ettiği buğday ve mercimek tohumları ile bulurlar. Kısır karıların zevceleri bu kanlı mumla setr olunmuş⁷⁹ tohumlardan zevcelerine yedirerek derakap⁸⁰ hamile olacaklarına itikat ederler.

Çelebi Efendi birkaç çiftliğe malik bulunduğu gibi, hükümetin tahsisi ile 21 pare köyün aşar-ı varidatını⁸¹ alır keza hükümetin tekkeye meccanen verdiği 1435 kilo tuzdan 615 kilosu Çelebi efendiye aittir. Rivayete göre Hacı Bektaş Veli Düzköy madeninin muhteri⁸² bulunmuştur. Bir gün Düzköy'den geçerken köylüler tarafından yemeğe davet olunarak getirilen tekmi yemeklerde tuz olmadığına beyan-ı teaccüp⁸³ eylemiş. Köylüler semtlerinde böyle bir şey olmadığından bilmediklerini söylediklerinde Hacı Bektaş Veli bunları şimdiki madenin bulunduğu mevkiye getirerek, değneği ile yere vurmuş ve "Burayı kazımız iyi tuz bulacaksınız." demiştir.

Aşarı tekkeye ait olan köylerin adet-i evvelleri⁸⁴ 362 olduğu halde, bu miktar tedricen indirilmiş ve bugün 42 köye münhasır kalmıştır ki bunlar nisfen⁸⁵ tekke ile Çelebi efendi beyninde⁸⁶ taksim⁸⁷ olur.

Çelebi Efendi kışın Hacı Bektaş'ta bulunan bir konağın ve yazın Tobain bahçesinde ikamet ederek hiç dışarı çıkmaz ve çok kimseler ile görüşmez. Yanımızda çaryek⁸⁸ saat kadar oturduktan sonra haremlige gitti. Biz o vakit avdet etmek istedi isek de yemek yedirmeden bırakmadılar. Getirmiş oldukları yemeklerin envayı 16'yı mütecevizdi⁸⁹. Sofralarında çatalın bulunduğu şayan-ı zikirdir. Taamin⁹⁰ hitamından⁹¹ sonra avdete hazırlanarak Tolayın bahçelerini terk ederken heybelerimiz leziz armut ve taze salatalıklar ile dolmuştu. Geldiğimiz yolu takip ederek Nevşehir'e avdet eyledik."

Georg. K. Tosunoğlu

Georg. K. Tosunoğlu tarafından yazılan "Hacı Bektaş'a Bir Seyahat" adlı bölüm, eserin 256-264 sayfaları arasındadır⁹².

1.2. Sonuç

Anadolu'da yüzyıllar boyu Müslüman unsurlarla Hristiyan unsurları birlikte yaşamış olmaları onların birbirleriyle etkileşimde bulunmalarını kaçınılmaz kılmıştır. Bu etkileşimlerin biri de birkısım Hristiyanların Hacı Bektaş dergâhına olan ilgerileridir. İslamiyetin cezbediciliği Anadolu'nun çoğu yerinde Müslüman olsun gayr-i Müslim olsun insanları kendine çektiği gibi bunun bir yansıması olarak Bektaşılık'ın engin hoşgörüsü de Müslümanların dışında Hristiyan unsurları da kendine çekmektedir.

Sonnotlar

- ¹ görüntüler, şekiller
- ² tam, bütün, eksiksiz
- ³ gözünün önüne gelmek
- ⁴ izahlar, açıklamalar
- ⁵ yanlış yazılmış olan kelimenin aslı cemeldir. Erkek deve
- ⁶ kuzey
- ⁷ özellikle, en çok
- ⁸ Arapsun. Nevşehir iline bağlı Gülşehir ilçesinin eski adı
- ⁹ çevrelenmiş
- ¹⁰ köy
- ¹¹ bahsedilmeye değer
- ¹² geçim temini
- ¹³ eski zamanlar
- ¹⁴ kalıntı
- ¹⁵ çokluk
- ¹⁶ yerleşmiş, yerleşik
- ¹⁷ bayındır olma, bayındırlık
- ¹⁸ güzel bakım
- ¹⁹ kolaylık
- ²⁰ ayırma, fark
- ²¹ çevreleme
- ²² doğal güzellikler
- ²³ mükemmel görüntü
- ²⁴ gamlı, hüznü
- ²⁵ gücü yeten
- ²⁶ imal edilmiş olan
- ²⁷ yön
- ²⁸ dış görüntü

- ²⁹ baş rahip
³⁰ özellikle
³¹ mali idare
³² parça
³³ öşür, mahsullerden onda bir oranında alınan vergi
³⁴ gelir
³⁵ yardımlar
³⁶ tuzla
³⁷ senelik
³⁸ bir kimse için ayrılmış para veya mal
³⁹ altanat sürülen zaman
⁴⁰ kurulma, ortaya konma
⁴¹ ismi daha önce söylenmiş olan
⁴² istişareli olarak
⁴³ yakınlarında
⁴⁴ kazanç
⁴⁵ her zaman
⁴⁶ iyi talih
⁴⁷ selamlama işareti yapma
⁴⁸ güzel ahlak
⁴⁹ isimlendirme
⁵⁰ çeşit
⁵¹ ekmek, yemek
⁵² tek parça
⁵³ aydınlanma
⁵⁴ içermek, barındırmak
⁵⁵ büyük şaşkınlık
⁵⁶ aslında, hakikatinde
⁵⁷ konuşma
⁵⁸ geri dönme

- 59 karşılıksız
60 binerek
61 karşılama
62 Topayın köyü
63 oluşan, birleşen
64 fazilet sahibi
65 huzur, yan
66 sözü geçer olma
67 sahip
68 bundan dolayı
69 genel olarak
70 doğurmak
71 bugün
72 geçmekte olan, itibar edilen
73 yerleştirmeden
74 azar azar
75 büyük titizlik, itina
76 çekinme, istememe
77 haddini bildirmek için
78 değiştirmek
79 örtülmüş
80 hemen
81 gelir vergisi
82 icat eden
83 şaşkınlık ifadesi
84 önceki sayı
85 yarıya bölerek
86 ara
87 kısımlara ayırma
88 çeyrek

⁸⁹ fazla, aşan

⁹⁰ yemek

⁹¹ bitme, bitiş

⁹² Nevşehir Salnamesi'nin tamamı, elinizdeki çalışmanın düzenleme ve düzeltme çalışmaları esnasında yayımlanmıştır. Adem Öger-Oğuz Özdem, Karamanlıca Bir Eser: Nevşehir Salnamesi (1914) Nevşehir Üniversitesi Yayınları, 2013. Bu metin sözü geçen kitabın 199-205. sayfaları arasındadır.

Kaynakça

- ALKAN M. (2001) . Hacı Bektaş Veli Tekkesine Nakşibendi Bir Şeyhin Tayini: Merkezi Bir Dayatma ve Sosyal Tepki, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S.57: 213-223.
- ANZERLİOĞLU Y. (2009). Tarihi Verilerle Karamanlı Ortodoks Türkler, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S.51: 171-188.
- BALİVET M. (2000). Hacı Bektaş ve Yunus Emre ya da Türk Ocağı Evrenselleşmesi, çev. Perihan Yalçın, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S.55:149-160.
- BALTA E. (1990). Anadolu Türkofon Hristiyan Ortodoksların Ulusal Bilinçlerini Araştırmaya Yarayan Bir Kaynak Olarak Karamanlıca Kitapların Önsözleri, *Tarih ve Toplum*, C. 74:18-20.
- BEŞE A. ve TOZLU S. (2011). İngiliz Kayıtlarında Aleviler ve Bektaşiler, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 59, 195-220.
- CROWFOOT J. W. (1900), Survivals Among the Kappadokian Kizilbash (Bektash). *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*. London. Vol.31.
- ECKMANN J. (1988). Karamanlıca'da Birkaç Gerindium Terkibi, çev. Müjdat Kayayerli, *Türk Kültürü Araştırmaları*, 26 (2): 89-94.
- GÜMÜŞOĞLU H. D. (2011). Bir Çelebi İcazetnamesi, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 59, 423-442.
- Türk H. (2010). Hatay'da Müslüman-Hristiyan Etkileşimi: St. Georges ya da Hızır Kültü, *Milli Folklor* 85, 138-147.
- KIRIAKIDIS A. (2010). Bektaschitum und Griechisches Orthodoxes Mönchtum. Religionskontakt und Vergleich Zweier Mystischer Traditionen. Berlin: EB Verl.

EKLER

EK- 1 Salname'nin Hacı Bektaşla İlgili Kısmı

HACI BEKTAŞ VE VELİ DERGAHI

Kıyafetleri ve giyimleri, Hacı Bektaşın kullandığı kıyafetleri, Davranışları ve diğer hususları ve bunların ayrıntılarını, Tâzîni ve diğer hususları ayrıntılarıyla yazıyor. Bu kısım, Hacı Bektaşın hayatını ve diğer hususlarını ayrıntılarıyla yazıyor. Bu kısım, Hacı Bektaşın hayatını ve diğer hususlarını ayrıntılarıyla yazıyor.

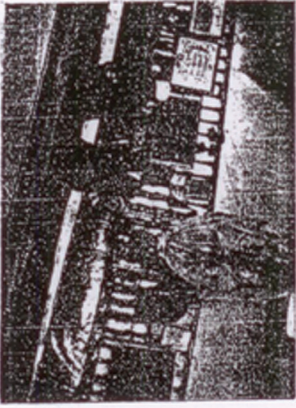
Hacı Bektaşın hayatını ve diğer hususlarını ayrıntılarıyla yazıyor. Bu kısım, Hacı Bektaşın hayatını ve diğer hususlarını ayrıntılarıyla yazıyor. Bu kısım, Hacı Bektaşın hayatını ve diğer hususlarını ayrıntılarıyla yazıyor.

Hacı Bektaşın hayatını ve diğer hususlarını ayrıntılarıyla yazıyor. Bu kısım, Hacı Bektaşın hayatını ve diğer hususlarını ayrıntılarıyla yazıyor. Bu kısım, Hacı Bektaşın hayatını ve diğer hususlarını ayrıntılarıyla yazıyor.

Hacı Bektaşın hayatını ve diğer hususlarını ayrıntılarıyla yazıyor. Bu kısım, Hacı Bektaşın hayatını ve diğer hususlarını ayrıntılarıyla yazıyor. Bu kısım, Hacı Bektaşın hayatını ve diğer hususlarını ayrıntılarıyla yazıyor.

EK- 2 Salname'nin Hacı Bektaşla İlgili Kısmı

1280 **Мезгелдеринде**

1280—1290 yıllарда Бекташ мавзоилинин салдырылуу. Бу бина 825 жылда салынган. Бу бина 825 жылда салынган. Бу бина 825 жылда салынган.

Ислам дининин тарихында 1280-жылы Бекташ мавзоилинин салдырылуу Бекташ мавзоилинин салдырылуу Бекташ мавзоилинин салдырылуу.

1281 **Хизматкерлер**

1281—1290 жылдары Бекташ мавзоилинин салдырылуу. Бу бина 825 жылда салынган. Бу бина 825 жылда салынган.

Хизматкерлер Бекташ мавзоилинин салдырылуу Бекташ мавзоилинин салдырылуу Бекташ мавзоилинин салдырылуу.

EK- 3 Salname'nin Hacı Bektaşla İlgili Kısmı

EK- 4 Salname'nin Hacı Bektaşla İlgili Kısmı

Tulâkâlı İsmâîl, öçö'nî anladî, avıyanıkâ, v'ân yuzıyırın-
kâlı pî yöriz wâk'ı a'tî öfîyân. 'İstî Cîhâzın' fîqâhıq. 'Atdı'atı,
yızvâzıqî dâ yulâvî'nîkâ! X'ıngûzî'nîkâ! s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!

Kürdün dâmasıyın koroncu

A'tî yöriz dâkâ, Tulâkâlı İsmâîl, öçö'nî anladî, avıyanıkâ, v'ân yuzıyırın-
kâlı pî yöriz wâk'ı a'tî öfîyân. 'İstî Cîhâzın' fîqâhıq. 'Atdı'atı,
yızvâzıqî dâ yulâvî'nîkâ! X'ıngûzî'nîkâ! s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!

Z'ıncıvî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!

Z'ıncıvî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!

A'tî yöriz dâkâ, Tulâkâlı İsmâîl, öçö'nî anladî, avıyanıkâ, v'ân yuzıyırın-
kâlı pî yöriz wâk'ı a'tî öfîyân. 'İstî Cîhâzın' fîqâhıq. 'Atdı'atı,
yızvâzıqî dâ yulâvî'nîkâ! X'ıngûzî'nîkâ! s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!
İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ! İsmâ'îlâkî s'ıngûzî'nîkâ!